

พลวัตของเรือนปั้นถินไทใหญ่ ในพื้นที่ร่วมทางภูมิศาสตร์ในอุษาคเนย์: ไทย เมียนมาร์ จีน อินเดีย

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้สนใจศึกษาเปรียบเทียบเรือนปั้นถินในชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ร่วมทางภูมิศาสตร์ในอุษาคเนย์ อันประกอบด้วย ไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ ถึง 28 องศาเหนือ ภูมิศึกษาประกอบด้วยเรือนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทย ในเชียงตุง รัฐฉาน ของเมียนมาร์ ในเมืองมาแคว้นไตคองของจีน และในเมืองคิเวสสาร รัฐอัสสัมของอินเดีย โดยต้องการค้นหาว่าเรือนไทใหญ่ในพื้นที่ต่างๆ เหล่านี้มีความเหมือนหรือความต่างอย่างไรบ้าง วัฒนธรรมหลักในแต่ละพื้นที่ที่สามารถถอดเภาพกคลุมอัตลักษณ์เดิมให้ผันแปรไปได้หรือไม่อย่างไร ผลการศึกษาปรากฏว่าเรือนไทใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอนของไทย และในเชียงตุง รัฐฉานของเมียนมาร์ ซึ่งอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมไทยวน ไทเขิน ซึ่งคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของไทใหญ่ อีกทั้งศาสนาและความเชื่อก็เป็นพุทธศาสนาแบบหินยานเช่นเดียวกัน มีความแปรเปลี่ยนไปจากเดิมน้อยมาก ยังคงรูปแบบเป็นเรือนไม้ได้สูงหลังคาจั่ว หรือจั่วปั้นหยา บนผังพื้นที่เป็นระบบเดียวกันคือบันไดขึ้นหน้าเรือนไปยังชั้นบนสู่ชานหน้าเรือนใต้หลังคาคลุม และเข้าสู่โถงภายในที่แบ่งเป็น 2 ฟากฟากหนึ่งเป็นโถงกลางที่ประดิษฐาน “เซ่งพะลา” อีกฟากหนึ่งเป็นส่วนนอนที่มีปริมาณมากน้อยตามขนาดของครอบครัว และปิดท้ายด้วยส่วนครัวและชานซักล้าง เรือนไทใหญ่ในไทย และเมียนมาร์ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากเรือนไทยวน ไทเขิน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักของพื้นที่ แต่เนื่องจากทั้งวัฒนธรรมหลักและรองต่างๆ ก็มีลักษณะร่วมกันมากมาย ทำให้เรือนไทใหญ่ในไทย และเมียนมาร์ต่างก็ยังคงรูปลักษณะเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ แต่เรือนไทใหญ่ในเมืองมาแคว้นไตคอง สาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมหลักของจีนยังสามารถคงรูปแบบผังพื้นที่ และรูปทรงที่เป็นเรือนยกพื้นได้สูงอยู่ได้เป็นบางกลุ่ม หลังคายังคงเป็นจั่วปั้นหยา แต่ความเอียงลาดของหลังคาต่ำแบบเรือนจีน และปัจจุบันนิยมกันชั้นล่างเพื่อใช้งานต่อเนื่องกับพื้นดินเช่นเดียวกับเรือนจีนด้วย วัฒนธรรมการอยู่แบบจีนครอบคลุมเรือนไทใหญ่ไปกว่าครึ่ง ส่วนเรือนไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียนั้น ปรากฏว่าวัฒนธรรมฮินดูซึ่งเป็นกระแสหลักในพื้นที่ได้

ทอดเงาครอบคลุมเรือนอย่างมิดชิดไม่มีเค้ารูปของเรือนดั้งเดิมที่เป็นเรือนไม้ไผ่สูงเลย แม้แต่น้อย กลัปลายเป็นเรือนหลังคาจั่วชั้นเดียวติดพื้นดิน มีชายคาคลุมระเบียงข้างเรือน ตัวเรือนเข้าจาก ระเบียงด้านข้าง ภายในตัวเรือนแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ โถง ส่วนนอน และครัว เรียงกันตามลำดับ ความยาวของเรือน ภายในโถงไม่มี “ช่องพะลา” แบบเรือนไทใหญ่อีก 3 แหล่งที่ตั้งที่ได้ศึกษามา ผนังเรือนเป็นดินดิบฉาบทับโครงไม้ไผ่เช่นเดียวกับเรือนอินเดียและเนปาล หลังคามุงหญ้า เห็นได้ชัดว่า วัฒนธรรมกระแสหลักในแต่ละพื้นที่ได้ทอดเงาครอบคลุมลักษณะของเรือนไทใหญ่ในไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย ตั้งแต่ครอบคลุมน้อยในไทยและเมียนมาร์ จนถึงมากในจีน และมากที่สุดในอินเดีย

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น / ไทใหญ่ / รัฐฉาน / อินเดีย / ไทย / เมียนมาร์

1. ความนำ

ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และกระจายตัวอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านในอุษาคเนย์นี้ กลุ่มไทใหญ่เป็นกลุ่มที่มีการตั้งถิ่นฐานยาวนานกว่ากลุ่มอื่นๆ ปรากฏหลักฐานการสถาปนา “อาณาจักรมวหลวง” หรือ “หมอกขามวหลวงโกสัมพี” ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ “เมืองมว” (ปัจจุบันคือเมืองยู่ลี่ในแคว้นไตคอง ประเทศจีน) ซึ่งจีนเรียกว่า “อาณาจักรรุซวน” ว่า ศักราชได้คงที่เชื่อถือได้ (เจีย แยนจง 2538:16) นั้นเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.1797 (ค.ศ.1254) ไทใหญ่เมืองมวมีความสัมพันธ์กับไทใหญ่ในเมียนมาร์และอินเดีย มีการโยกย้ายถิ่นฐานทั้งในคราวที่บ้านเมืองสงบ รวมทั้งยามเมื่อเกิดศึกสงคราม ส่วนไทใหญ่ในไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มไทใหญ่ในอุษาคเนย์ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และไปกระจายตัวอยู่ในกระแสวัฒนธรรมหลักของไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย

จากการกระจายตัวอยู่ใน 4 ประเทศดังกล่าว ทำให้เกิดความสนใจว่าเรือนไทใหญ่ในทั้ง 4 แหล่งที่ตั้งจะมีความเหมือนและความต่างเพียงไรหรือไม่ กระแสวัฒนธรรมหลักของแต่ละพื้นที่จะทอดเงามาครอบคลุมเรือนไทใหญ่ และวิถีชีวิตในแต่ละพื้นที่ในลักษณะใดบ้าง อัตลักษณ์ดั้งเดิมของเรือนไทใหญ่มองคงหลงเหลืออยู่เพียงไร

2. พื้นที่ศึกษาในแหล่งที่ตั้งในไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย

แหล่งที่ตั้งของไทใหญ่ในไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย อยู่ในพื้นที่ร่วมทางภูมิศาสตร์ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ ถึง 28 องศาเหนือ ซึ่งทำให้ลักษณะร่วมทางภูมิศาสตร์มีค่อนข้างมาก ทั้งรูปลักษณ์ภูมิประเทศ การจัดการน้ำ ตลอดจนพืชพรรณธัญญาหารในพื้นที่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ความเปรียบต่างที่ไทใหญ่ในพื้นที่เหล่านี้พบ คือ มีกระแสวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ต่างกันบ้าง โดยเฉพาะศาสนาและความเชื่อ ในขณะที่ไทยและเมียนมาร์ มีกระแสวัฒนธรรมหลักทางพุทธศาสนา ฝ่ายหินยาน แต่จีนและอินเดีย มีกระแสหลักทางพุทธมหายานและฮินดู ตามลำดับ ความเปรียบต่างทางศาสนาและความเชื่อ และวัฒนธรรมหลักอันเนื่องมาแต่ปัจจัยของศาสนาและความเชื่อจะส่งผลต่อความแปรเปลี่ยนของเรือนไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่ที่มากน้อยเพียงไรเป็นเนื้อหาที่สนใจค้นหา

“ไทใหญ่ในไทย” ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากรัฐฉานในเมียนมาร์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ประมาณ 150 ปี มาแล้ว ส่วนใหญ่ อพยพมาจากเมืองนายน เมืองหมอกใหม่ เมืองปอน เมืองลานเคอ และเมืองอื่นๆ แถบลุ่มน้ำสาละวิน ปัจจุบันชาวไทใหญ่กระจายตัวอยู่แทบทุกอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่ง บางส่วนในเชียงราย เชียงใหม่ หลักแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวกันหนาแน่นจะพบที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง บ้านเมืองปอน และบ้านตอแพ อำเภอขุนยวม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่คัดสรรเพื่อศึกษาเนื้อหาของเรือน พื้นถิ่นของไทใหญ่ในไทย

“ไทใหญ่ในจีน” มีประวัติการตั้งถิ่นฐานและการตั้งอาณาจักรไทใหญ่หมอกขาว มาวหลวง โกสัมพี มาตั้งแต่ พ.ศ.1797 (เจีย แยนจอง 2538:16) ปัจจุบันกระจายตัวอยู่อย่างเป็นกลุ่มก้อนใน แคว้นไตคัง แถบตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน การกระจายตัวของชาวไทใหญ่ในแคว้นไตคังแบ่ง ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ไทใหญ่เหนือตั้งถิ่นฐานในแถบเมืองซอน เมืองตัง เมืองบ่อ เป็นต้น ส่วนไทใหญ่ ใต้ตั้งถิ่นฐานแถบเมืองม่าว เมืองวัน เมืองล่า เป็นต้น เมืองซอนปัจจุบัน คือ อำเภอหลู่ซี ส่วนเมืองม่าว คือ อำเภอยู่ลี่ ซึ่งเป็นอำเภอในจังหวัดไตคัง ซึ่งเป็นเขตปกครองตนเองของสาธารณรัฐประชาชนจีน พื้นที่ที่เลือกศึกษาเรือนพื้นถิ่น คือ เมืองม่าว (ยู่ลี่) ในเขตหมู่บ้านต้าเต็งอัน และหมู่บ้านนาลี่ซุน ซึ่งเป็นพื้นที่ไทใหญ่ใต้ของแคว้นไตคัง

“ไทใหญ่ในเมียนมาร์” ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ทั่วไปในรัฐฉาน อาทิ เมืองแสนหวี สี่ป้อ เมืองนายน เมืองยาง เมืองมิด และ เมืองเชียงตุง เป็นต้น ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานบางครั้งเข้ามาอาศัย ปลุกพืชตามฤดูกาลในเขตประเทศไทยแถบแม่ฮ่องสอน เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วก็เดินทางกลับไป ยังรัฐฉานตามเดิม เช่นเดียวกับไทใหญ่ในแถบเชียงตุงและเชียงราย เพราะมีพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับ พื้นที่ที่เลือกเป็นกรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ในเมียนมาร์ คือ เมือง เชียงตุง ในหมู่บ้านยางลอ ซึ่งมี การตั้งถิ่นฐานผสมผสานทั้งไทใหญ่และไทเขิน ทำให้ได้ศึกษาเปรียบเทียบกว้างขวางขึ้น

“ไทใหญ่ในอินเดีย” มีความสัมพันธ์กับไทใหญ่ในเมียนมาร์และจีนอย่างใกล้ชิด เพราะ ตำนานไทใหญ่ในอินเดียหรือไทอาหม กล่าวกันว่าสืบเชื้อสายมาจากเจ้าฟ้าไทใหญ่ คือ เจ้าเสือขานฟ้า จากเมืองม่าวซึ่งได้เสด็จมายังลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร และสถาปนาอาณาจักรอาหมอยู่ในรัฐอัสสัม แต่ภายใต้ กระแสวัฒนธรรมอินเดียและศาสนาฮินดู ชาวไทอาหมได้ถูกดูดกลืนเข้ากับศาสนาฮินดู และวัฒนธรรม อินเดียซึ่งรวมทั้งภาษาอาหมด้วย ชาวไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียตั้งถิ่นฐานอยู่แถบเมืองดิบูรการ์ และคิระสาคร ในรัฐอัสสัม ซึ่งเป็นพื้นที่เลือกศึกษากรณีตัวอย่างของเรือนซึ่งนำมาศึกษาเปรียบเทียบ

ภาพที่ 1: แผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งของเรือนไทใหญ่ใน 4 ประเทศ

3. บริบทของพื้นที่ศึกษา

ที่ตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในไทย เมียนมาร์ จีน และ อินเดีย ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ ถึง 28 องศาเหนือ ทำให้รูปพรรณสัณฐานของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือ ส่วนใหญ่มีภูเขาและที่ราบเชิงเขา ซึ่งรายล้อมด้วยภูเขาและเนินเขา มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส และตั้งอยู่ในเขตมรสุม ทำให้พื้นที่มีปริมาณฝนตกค่อนข้างสูง ในช่วงฤดูหนาวมีหมอกในเวลาเช้า

พื้นที่โดยรวมมีที่ราบค่อนข้างน้อย มีลำน้ำ ลำห้วย ไหลผ่านพื้นที่อย่างอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีความต่างระดับทำให้ต้องพึ่งการจัดการน้ำแบบเหมืองฝาย เพื่อให้การกระจายน้ำไปทั่วถึงทุกพื้นที่เพาะปลูก การเลือกทำเลตั้งหมู่บ้านจะคล้ายคลึงกันหมด คือ พยายามเลือกที่ตั้งที่มีลำน้ำ ลำห้วย ไหลผ่าน ซึ่งมักจะอยู่ตามเชิงเขาหรือที่ราบระหว่างหุบเขา ทำให้พื้นที่ตั้งหมู่บ้านหลายๆ แห่งในทุกพื้นที่เป็นแอ่งกะทะ ซึ่งทำให้พบปัญหาน้ำหลากในหน้าน้ำเหมือนกัน

พืชพรรณหลักของทุกพื้นที่คือข้าว ส่วนผักผลไม้ปลูกได้อย่างสมบูรณ์ทุกอย่างมีทั้ง ถั่วลิสง กล้วย หนุ่ย มะม่วง ส้มโอ มะละกอ ทุบทิ้ม องุ่น ส้ม แตงโม ลูกแพร์ สับปะรด ลูกท้อ ถั่ว มัน ข้าวโพด อ้อย ยาสูบ (ดาวเชิงหวา 2538:23)

สำหรับบริบทที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่ศาสนาและความเชื่อ กลุ่มไทใหญ่ทั้ง 4 กลุ่มอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมหลักที่มีทั้งเหมือนและต่าง กลุ่มไทใหญ่ในไทยและเมียนมาร์อยู่รวม

กับคนไทยและคนเมียนมาร์ ซึ่งนับถือพุทธศาสนานิกายหินยานเหมือนกันและสามารถมีกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ ในวัดของตนได้อย่างกลมกลืนกันคนไทยและเมียนมาร์ แต่ไทใหญ่ในจีนอยู่ร่วมกับคนจีน ซึ่งคนไทใหญ่เรียกว่า “ชาวเซ่” หรือ “ชาวแซ่” (ยศ สันตสมบัติ 2543:66) ซึ่งนับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งวิถีปฏิบัติต่างๆ จะแตกต่างกัน ส่วนไทใหญ่ในอินเดียหรือไทอาหมถูกรวมกลุ่มด้วยวัฒนธรรมฮินดู ซึ่งเป็นกระแสวัฒนธรรมหลักมาอย่างเนิ่นนานและแข็งแกร่ง ทำให้วิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาเจือจางไปอย่างเห็นได้ชัด

4. ความเหมือนและความแตกต่างของเรือนและสภาพแวดล้อมของไทใหญ่ในพื้นที่กรณีศึกษาไทใหญ่ในไทย

พื้นที่เลือกสรรเพื่อศึกษาเรือนและสภาพแวดล้อมของไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน คือพื้นที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง บ้านเมืองปอน และบ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม

บ้านปางหมู

บ้านปางหมู เป็นชุมชนไทใหญ่ชุมชนแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2374 (ปราณี ศิริธร 2528:429) ก่อนตั้งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนถึง 80 ปี ลักษณะทางกายภาพของบ้านปางหมูทอดยาวตามลำน้ำปาย มีการกระจุกตัวของบ้านเป็นกลุ่มๆ การตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกเกาะตัวยาวตามริมน้ำ กระจายตัวเป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะภูมิประเทศ ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่ก็กระจายตัวห่างออกมา แต่มีการขุดลำเหมืองกระจายตัวให้ทั่วทั้งหมู่บ้านได้รับการจัดการน้ำอย่างทั่วถึง แม่น้ำปายเป็นหัวใจของการดำรงชีวิตของชาวบ้านปางหมู เพราะนอกจากจะใช้น้ำในชีวิตประจำวันแล้วยังใช้ในการเกษตรของพื้นที่ริมน้ำและเป็นแหล่งประมงของชาวบ้านสืบต่อกันมาช้านาน ลักษณะการรวมกลุ่มบ้านจะรวมกันเป็นกลุ่มย่อยๆ เกาะไปกับถนนในหมู่บ้าน และทำนาหลังหมู่บ้าน ที่นาของชาวบ้านมีทั้งทำนาบนพื้นที่ราบและบนเนินตาดระดับเล็กน้อย ในหมู่บ้านนี้วัดปางหมูและศาลประจำหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หอเจ้าเมือง” ซึ่งตั้งอยู่ตรงทางเข้าหมู่บ้าน บริเวณกลางหมู่บ้านเป็นลานกว้างเป็นที่ตั้งของ “เสาใจบ้าน” ซึ่งชาวบ้านใช้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน

บ้านเมืองปอน

บ้านเมืองปอน เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกับบ้านปางหมู เพราะระยะเวลาของการก่อตั้งชุมชนเมืองปอนหรือบ้านเมืองปอนอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับการตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนยุคแรก (พ.ศ.2374) ก่อนเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงสร้างทางกายภาพของบ้านเมืองปอนเป็นโครงสร้างลักษณะการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมเช่นเดียวกับบ้านปางหมู คือ เกาะตัวยาวไปตามสองฟากของลำห้วยแม่ปอน ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดเล็กแต่น้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ลำห้วยแม่ปอนนี้ทอดยาวไปตามทิศเหนือใต้ ระยะสองฟากของลำห้วยที่หมู่บ้านเกาะตัวกระจุกหนาอยู่ยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร และกระจายกลุ่มเรือนออกไปแนวตะวันออกและตะวันตกของห้วยแม่ปอน พื้นที่

ส่วนกลางของหมู่บ้านคือวัดเมืองปอนและโรงเรียนบ้านเมืองปอน เสาเฝ้าบ้านตั้งอยู่บนเส้นทางหลักของหมู่บ้าน หอเสื่อบ้านหรือหอเจ้าเมืองอยู่สุดพื้นที่ถนนหลักใกล้กับวัดเมืองปอน ปัจจุบันชาวบ้านมีพื้นที่สังคมและพื้นที่สาธารณะเพิ่มขึ้นตามความต้องการของชุมชน อาทิเช่น สถานีอนามัย ที่ทำการตำบล ที่ทำการประปา ตลาด เป็นต้น รอบๆ หมู่บ้านยังมีกลุ่มต้นไม้ใหญ่คั่นกลางระหว่างหมู่บ้านและพื้นที่โอบล้อมหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีบ่อน้ำรวมของหมู่บ้านที่วัดเมืองปอน แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านมักขุดบ่อน้ำของแต่ละบ้านไว้ แม้จะมีน้ำประปาใช้แล้วก็ยังเก็บรักษาบ่อน้ำเดิมไว้อย่างดีเป็นสัญลักษณ์ในการดำรงชีพของชาวไทใหญ่ บ้านเมืองปอนนี้มีลักษณะที่แปลกกว่าหมู่บ้านอื่นๆ เพราะปกติหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะมีวัด 1 วัด แต่บ้านเมืองปอนมี 3 วัด คือ มีวัดเมืองปอนกลางหมู่บ้านบนพื้นที่ราบ แล้วยังมีวัดบนเนินเขาทิศเหนือและทิศใต้ของบ้านเมืองปอน ซึ่งเป็นวัดพระธาตุอีก 2 วัด คือ วัดพระธาตุปูขุนบนเนินทางทิศเหนือ และวัดพระธาตุปลายดอยบนเนินทางทิศใต้

ภาพที่ 2: ผู้คน หมู่บ้าน กลุ่มเรือน และเสิงนา ของไทใหญ่บ้านเมืองปอน

บ้านต่อแพ

บ้านต่อแพเป็นหมู่บ้านไทใหญ่ที่มีอายุการสร้างประมาณ 90 ปี ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานน้อยกว่าบ้านปางหมูและบ้านเมืองปอน การตั้งถิ่นฐานของบ้านต่อแพมีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาของการขอสัมปทานทำไม้ของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา เพราะชุมชนที่ก่อตัวเป็นบ้านต่อแพเกิดจากชาวไทใหญ่ที่รับจ้างล่องซุงมาตามลำน้ำ จำเป็นต้องหาที่พักไม้ซุง บริเวณบ้านต่อแพเป็นที่ชุมนุมของชาวไทใหญ่ที่ล่องซุงมาพักไว้ จึงเกิดเป็นบ้านต่อแพและวัดต่อแพ

โครงสร้างทางกายภาพของหมู่บ้านต่อแพให้ความสำคัญกับลำห้วย และวัดต่อแพเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าวัดต่อแพเป็นศูนย์กลางการรวมใจของชาวบ้านที่ล่องซุงมาพัก และค่อยๆ ก่อตัวเป็นหมู่บ้านเกาะยาวไปตามลำห้วยต่อแพ การขยายตัวของหมู่บ้านขยายไปทางทิศตะวันออกของลำห้วยและวัดต่อแพ โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านเหมือนกับบ้านปางหมูและบ้านเมืองปอน คือหมู่บ้านกระจายตัวอยู่รอบๆ วัด มีเสื่อบ้านและใจบ้านใกล้ๆ กับวัด และที่ทำกินอยู่ล้อมรอบหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออก

ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน

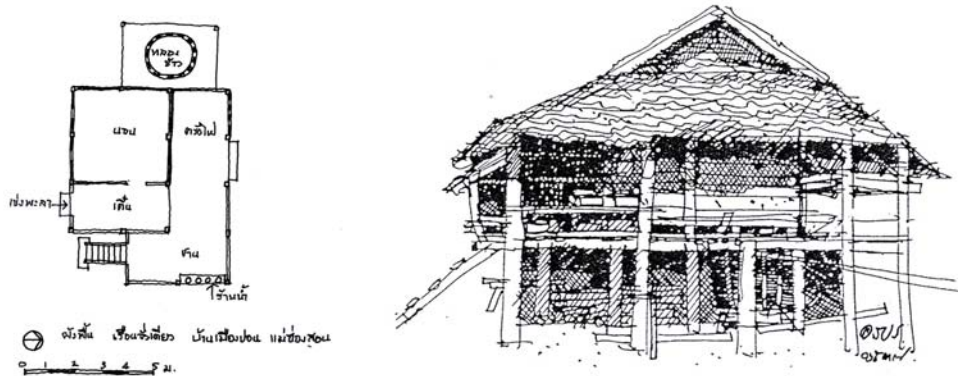
สภาพแวดล้อมของเรือนและหมู่บ้านไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ไม่ว่าจะตั้งอยู่แห่งใดก็ตาม มักมีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกันทั้งการวางผังบริเวณของเรือนและรูปลักษณะของตัวเรือน เพราะในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีภูเขาล้อมรอบ มีที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่ราบริมลำน้ำปริมาณน้อย ทำให้รูปลักษณะของหมู่บ้านและเรือนซึ่งมักมีวิถีชีวิตมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งในแง่ของรูปแบบ รูปทรง และวัสดุการก่อสร้าง ซึ่งเป็นเอกภาพกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างยิ่ง ภาพของทุ่งนาเหลืองอร่ามในหุบเขาที่มีเงืงนาจำนวนมากกระจายตัวอยู่ทั่วทุ่งนาเป็นอัตลักษณ์ของทุ่งนาของแม่ฮ่องสอน เพราะที่น้ามักจะอยู่ห่างจากกลุ่มเรือนค่อนข้างมาก ทำให้ชาวไทใหญ่จำเป็นต้องสร้างเงืงนาไว้เผื่อนาเป็นช่วงระยะยาวนานในนาทั้งปี

องค์ประกอบของผังบริเวณเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนมีไม่มากนักเพราะส่วนใหญ่เรือนจะสร้างชิดกัน บางกลุ่มหลังคาเรือนหลายหลังเกาะติดกันเป็นกลุ่มใหญ่ สำหรับเรือนที่มีพื้นที่ผังบริเวณมากจะมีองค์ประกอบสำคัญในผังบริเวณ คือ เรือนใหญ่ เย้าขาว ต่อม่น้ำ บ่อน้ำ และเรือนเก็บอุปกรณ์การเกษตรและสัตว์เลี้ยงมีขวงเรือนอยู่หน้าเรือนใหญ่ ถ้าผังบริเวณกว้างขวางจะปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นล้อมรอบเรือน ที่ขาดไม่ได้คือแทบทุกเรือนจะปลูกผักและทำสวนครัวในบริเวณด้านหลังของเรือน ใกล้ๆ บ่อน้ำขุดที่สามารถใช้น้ำมารดพืชผักสวนครัวได้โดยสะดวก

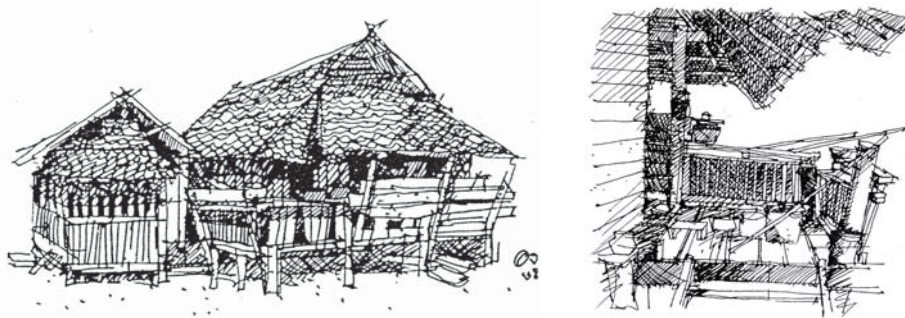
รูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนเป็นเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งมีทั้งใต้ถุนสูงที่ใช้ใต้ถุนเรือนได้และใต้ถุนสูงเพียง 0.90 เมตร ถึง 1.20 เมตร เพื่อเก็บของและเลี้ยงสัตว์ การเข้าถึงตัวเรือนชั้นบนขึ้นทางบันไดหน้าเข้าสู่ชานซึ่งมีหลังคาคลุม ในตัวเรือนประกอบด้วยเต็นต่อนึ่งกับชานหน้า ซึ่งมีร้านน้ำไว้รับแขกผู้มาเยือน มีเชิงพะลา(หิ้งพระ)อยู่ในเต็นตติดกับสวนนอน มีครัวไฟต่อเนื่องกับเต็น และปิดท้ายด้วยสวนซักล้างของครัวไฟอยู่ท้ายเรือน ใกล้ๆ กับครัวไฟมักมีเย้าขาวแยกต่างหากจากตัวเรือน หรือหากเรือนใดไม่มีเย้าขาว ก็อาจมีการทิ้งขยะของเรือนใหญ่เพื่อคลุมหลองข้าวที่อยู่ติดกับตัวเรือน

หลังคาของเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนมีทั้งหลังคาจั่วและจั่วปั้นหยา ซึ่งแบ่งย่อยเป็นแบบจั่วเดียว และจั่วแฝด หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด ใบตองตึงหรือมุงกระเบื้อง โครงสร้างหลักและโครงหลังคาเป็นไม้จริง พื้นไม้จริง ฝาเรือนมีทั้งฝาเรือนไม้จริงและไม้ไผ่ ในหมู่บ้านไทใหญ่ที่แม่ฮ่องสอน รูปลักษณะของเรือน รวมทั้งขนาดและวัสดุเป็นเอกภาพกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แม้แต่ขนาดของเรือนส่วนใหญ่ก็ใกล้เคียงกัน ความเอียงลาดของหลังคามีความใกล้เคียงกันมากกว่าจะมีความแตกต่าง

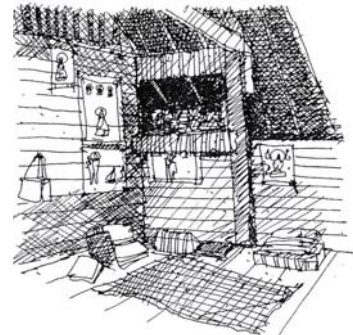
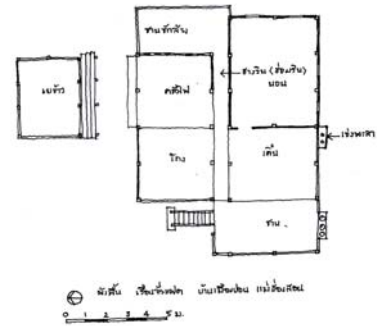
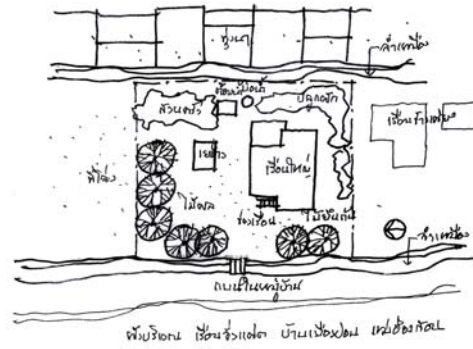
จากการศึกษาเรือนจั่วเดียว เรือนจั่วแฝด ของไทใหญ่ใน 3 หมู่บ้าน จะพบได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นเรือนลักษณะใดหรือรูปทรงภายนอกผันแปรไปอย่างไรก็ตาม แต่สิ่งที่ยังคงอัตลักษณ์เดียวกันคือ ท่วงทีของผังเรือนซึ่งสะท้อนกับวิถีชีวิตและความเชื่อในระบบเดียวกัน ลักษณะวัสดุก่อสร้างและองค์ประกอบผังบริเวณเป็นไปตามลักษณะแวดล้อมของท้องถิ่น สำหรับบ้านต่อแพที่มีอายุการก่อสร้างชุมชนใหม่กว่าอีก 2 หมู่บ้าน ภายในรูปทรงแบบดั้งเดิมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงผังพื้นที่ลงมาใช้ชั้นล่างบ้างเป็นบางส่วน แต่ระบบการเข้าถึงและการลำดับการใช้สอยยังคงเดิม ทำให้เห็นได้ชัดว่าเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมล้านนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดและสัมพันธ์กัน มีความแปรเปลี่ยนไปจากดั้งเดิมน้อยมาก มีเฉพาะในเรือนรุ่นใหม่เท่านั้น เรือนไทใหญ่และไทวนไทเขิน ของล้านนามีความกลมกลืนกันอย่างมากทั้งรูปแบบ รูปทรง และผังพื้นที่

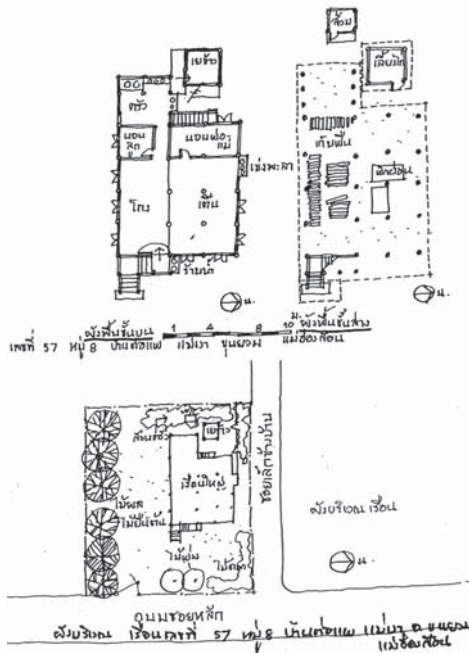
ภาพที่ 3: เรือนจั่วเดียว ที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 4: เรือนจั่วเดียว เยข้าว และชันหน้าบ้านที่ใช้ทำครัว เรือนไทใหญ่ที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 5: ผังบริเวณ ผังพื้น รูปลักษณะ และเพ่งพะลา เรือนจั่วแฝด บ้านเมืองปอน อำเภอชุมพล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

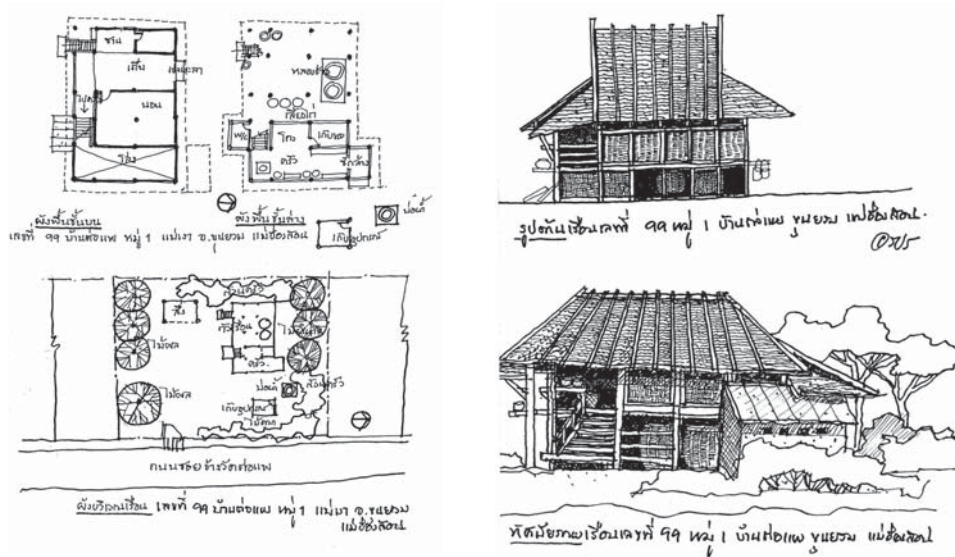

คอกบ้านเมืองปอน 57 หมู่ 8 บ้านเมืองปอน อำเภอชุมพล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพ: คอกบ้านเมืองปอน

ภาพที่ 6: ผังบริเวณ ผังพื้น รูปลักษณะ และ เพ่งพะลา เรือนไทใหญ่ บ้านคอกแพ อำเภอชุมพล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 7: ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. ไทใหญ่ในเมียนมาร์

กรณีศึกษาที่คัดสรรมาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรือนและสภาพแวดล้อมของไทใหญ่ใน
อุษาคเนย์ในเมียนมาร์ คือ บ้านยางลอ อำเภอยางลอ เชียงตุง รัฐฉาน เมียนมาร์

ลักษณะทางกายภาพของเชียงตุงเป็นภูเขาสูง เนินเขา ที่ราบในหุบเขา และที่ราบริมน้ำ ทำให้
ต้องใช้ระบบการจัดการน้ำแบบเหมืองฝายเพื่อผันน้ำจากพื้นที่ต่างระดับให้กระจายได้ทั่วถึง ระบบ
เหมืองฝายเป็นภูมิปัญญาล้านนาดั้งเดิมที่ต่อเนื่องกันมากกว่า 800 ปี (วิวัฒน์ เตมียพันธ์: 2535) และ
ปัจจุบันยังสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเหมืองฝายนี้นอกจากจะเป็นภูมิปัญญาชั้นยอด
ในการจัดการน้ำจากที่สูงเพื่อการเกษตรแล้วยังแฝงไว้ด้วยเล่ห์ในการจัดการสังคมและชุมชนในการ
อยู่แบบแข่งขันและเอื้ออาทร (พรพิไล เลิศวิชา 2546: 182) ด้วยลักษณะของภูมิประเทศโดยรวมเป็น
ลักษณะดังกล่าว เมืองเชียงตุงซึ่งเป็นชุมชนในหุบเขามีที่ราบปริมาณน้อยจึงมีรูปลักษณะสัณฐานของ
เมืองเป็นแอ่งกะทะที่ประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เป็นนิจ ในเมืองเชียงตุงนี้มีการตั้งถิ่นฐานของไทใหญ่
ผสมผสานกับไทจีน ทำให้ชาวบ้านมีการรับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มซึ่งใกล้ชิด
กัน มีลักษณะการดำรงชีพในวิถีการเกษตร คือ ทำนา และปลูกพืชอื่นๆ ในลักษณะเดียวกัน ผังมี
สภาพแวดล้อมของการเป็นชนบทมากกว่าความเป็นเมือง

บ้านยางลอตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเวียงเชียงตุง เป็นหมู่บ้านที่มีอายุการสร้างประมาณ
80 ปี เป็นหมู่บ้านที่มีการผสมผสานระหว่างไทใหญ่และไทจีน มีลำเหมืองไหลผ่านหลังหมู่บ้าน องค์
ประกอบของหมู่บ้านประกอบไปด้วยวัดยางลอ ศาลประจำหมู่บ้าน ต้นไม้หลวง และกลุ่มเรือนกระจาย
ตัวอยู่รอบๆ วัด พื้นที่ทำนาอยู่โดยรอบหมู่บ้าน ที่บ้านยางลอมีระบบชลประทานของรัฐเข้ามามี

ส่วนช่วยในการเกษตรด้วยเล็กน้อย เพราะมีประตูน้ำที่ทางราชการสร้างไว้ที่ใกล้ๆ หมู่บ้าน เพื่อเปิดเปิดน้ำที่จะผันเข้าสู่มาได้ทั่วถึง

ผังบริเวณเรือนส่วนใหญ่ในบ้านยางลอ ยังไม่นิยมกันรั้วระหว่างเรือนมากนัก เพราะยังเป็นระบบเครือญาติ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มในรั้วเดียวกัน องค์ประกอบของผังบริเวณประกอบด้วย เรือนใหญ่ ชวงหน้าเรือนใหญ่ เยข้าว ตอมน้ำ บ่อน้ำ และสิ่งหรือโรงเก็บอุปกรณ์การเกษตร และโรงพักสัตว์ ด้านหลังเรือนใหญ่นิยมปลูกพืชผักสวนครัว เพราะมักใช้น้ำจากลำเหมืองด้านหลังเรือนเพื่อใช้รดพืชผักสวนครัว บ้านไหนอยู่ห่างลำเหมืองจะปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ไว้ใกล้บ่อน้ำขุดของแต่ละบ้าน ถ้าเรือนใดมีบริเวณมากก็จะปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้นรอบๆ ตัวเรือน

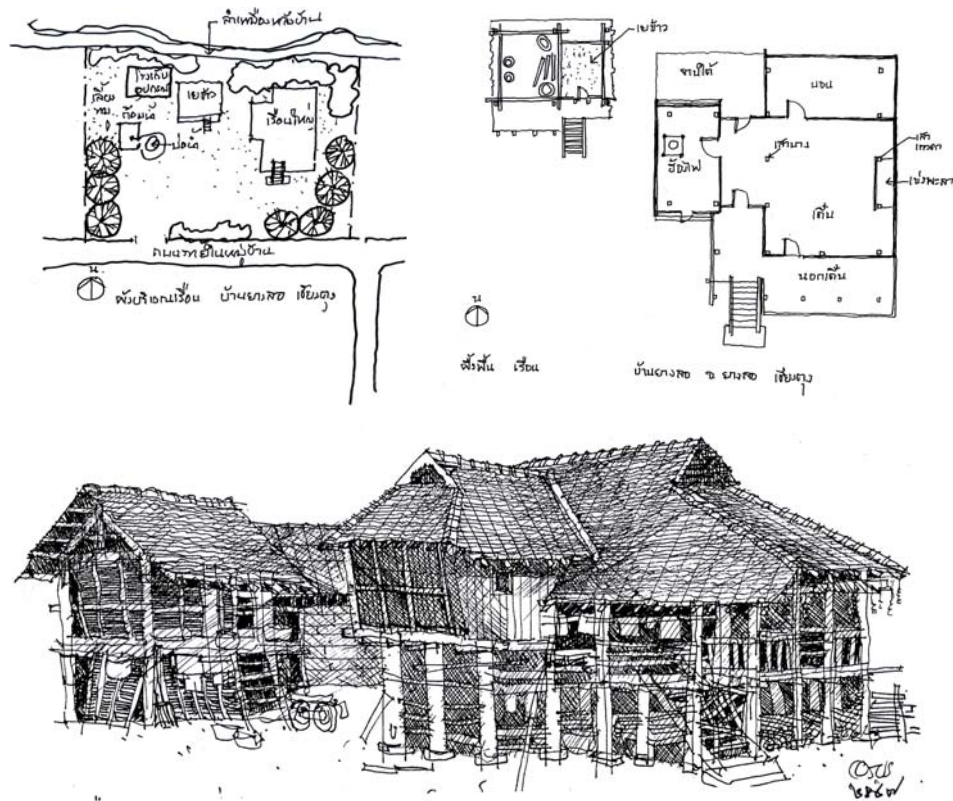
ตัวเรือนเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง ใช้ได้ถุนในการพักผ่อนและเก็บอุปกรณ์การเกษตร บันไดเรือนด้านหน้าอยู่ใต้หลังคาคลุม และขึ้นตรงไปยังนอกเดินซึ่งมีหลังคาคลุมแล้วจึงเข้าสู่เดิน ภายในเดินมีเสานาง เสาทวดตา และเซ่งพะลา และใช้เป็นส่วนนอนของผู้ชายในบ้าน ส่วนผู้หญิงนอนในห้องมิดชิด ต่อจากเดิน ยื้องไฟหรือครัวอยู่ต่อเนื่องกับเดิน และปิดท้ายด้วยงานใต้คือพื้นที่ซักล้างนอกชายคาเรือน ส่วนเยข้าวมักจะปลูกไว้ใกล้สวนครัว เพื่อที่จะได้ไปนำข้าวมาทำกับข้าวได้สะดวก

ภาพที่ 8: เหมืองฝายแบบชาวบ้าน ลำเหมืองในหมู่บ้าน และน้ำบ่อตอ (บ่อขุดในบ้าน) ของชาวไทใหญ่ในเชียงตุง เมียนมาร์

รูปลักษณะของเรือนเป็นทรงหลังแบบจั่วปั้นหยาหลายๆ ลักษณะ มีทั้งจั่วปั้นหยาเดียว จั่วปั้นหยาแฝด จั่วปั้นหยาหักมุมฉาก และอื่นๆ สถาไทใหญ่มีอิสระในการขึ้นทรงหลังคาเรือนอย่างหลากหลาย โครงสร้างหลัก โครงสร้างหลังคา พื้น และผนัง เป็นไม้จริงทั้งหมด หลังคาส่วนใหญ่มีงูกระเบื้องขอมเหมือนๆ กันทั้งหมู่บ้าน เรือนไทใหญ่ในเมียนมาร์มีช่องเปิดสู่ภายนอกค่อนข้างน้อย ช่องเปิดหลักจะอยู่บริเวณยื้องไฟหรือครัว ซึ่งเป็นมุขยื่นออกมาจากเรือนใหญ่ และระบายความร้อนและควันตรงจั่วเปิดของหลังคา

จากการศึกษารูปลักษณะของเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ในเมียนมาร์ที่บ้านยางลอจะพบว่ายังคงยึดแบบแผนประเพณีของเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด การผสมผสานกับไทจีนในหมู่บ้านเดียวกัน เป็นการร่วมทางวัฒนธรรมที่เกือบเหมือนกัน ทั้งในแง่ระบบการอยู่อาศัย วิถีชีวิต และศาสนา ความเชื่อ สิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากไทจีนในเรือนพื้นถิ่นมีเพียงเสานางและเสาทวดตานั่น นอกจากนั้นการใช้สอยอื่นๆ รวมทั้งเซ่งพะลาก็ก็น่าจะปรากฏอยู่เหมือนกัน ในเดินเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 9: ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ที่บ้านยางลอ เชียงตุง เมียนมาร์

ภาพที่ 10: ช่วงเรือน ฮ้างไฟ และลานเลี้ยงสัตว์ บ้านไทใหญ่ บ้านยางลอ เชียงตุง เมียนมาร์

6. ไทใหญ่ในจีน

ไทใหญ่ในจีนที่กระจายตัวอยู่ในแคว้นไคคังซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีนติดกับเมียนมาร์ มีภูเขาและที่ราบหลายแห่งที่ล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้ลักษณะภูมิประเทศโดยรวมเป็นแอ่งกระทะ แคว้นไคคังคือพื้นที่ตอนใต้ของแม่น้ำคงหรือแม่น้ำสาละวิน มีลำคลอง ลำห้วยมากมายที่สำคัญ คือ น้ำมว และ น้ำหลวง พื้นที่ที่ชาวไทใหญ่อยู่กันอย่างหนาแน่น คือเมืองซอน (ลูซี) และเมืองมว (ยู่ลี่) เมืองซอนเป็นถิ่นของชาวไทใหญ่เหนือซึ่งปัจจุบันทั้งหมู่บ้านและเรือนได้รับอิทธิพล

จากจีนมาเกือบทั้งหมด ทำให้เรือนไม้ได้ถล่มสูงหายไปจากหมู่บ้าน รวมทั้งศาลผีหรือหอผีประจำหมู่บ้าน ก็หายไปด้วยเหลือแต่ศาลหมู่บ้านหรือ “เจ้าบ้าน” อยู่ในหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว (ยศ สันตสมบัติ 2546: 63) ส่วนพื้นที่ที่เลือกเป็นกรณีศึกษา คือ เมืองมาว (ยู่ยี่) หรือเรียกว่าไทใหญ่ได้ที่ยังคงมีเรือนไทใหญ่ แบบดั้งเดิม เป็นเรือนไม้ได้ถล่มสูงหลงเหลืออยู่ หมู่บ้านที่เลือกเป็นกรณีศึกษามี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้าน ต้าเต็งฮั่นและหมู่บ้านน่านี่ซุ่น เมืองมาว

หมู่บ้านต้าเต็งฮั่น

หมู่บ้านต้าเต็งฮั่นเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุการสร้างหมู่บ้านประมาณ 300 ปี (ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล 2549:130) จัดอยู่ในกลุ่มหมู่บ้านอนุรักษ์ ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านตั้งอยู่บน ที่ราบขนาดใหญ่ มีแม่น้ำไหลผ่านจากทิศตะวันออกมาทิศใต้ ถนนสายหลักของหมู่บ้านพาดผ่านใน แนวเหนือใต้ หมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนสายหลัก แต่ที่นาของชาวบ้านกระจายตัวโอบ ล้อมอยู่สองฟากของถนน กลุ่มเรือนในหมู่บ้านมีทั้งเกาะตัวกับถนนสายหลักและเกาะตัวกันเป็นกลุ่มๆ ในถนนสายรอง องค์ประกอบของหมู่บ้านนอกจากมีกลุ่มบ้านเกาะตัวกันเป็นกระจุกแล้ว ยังมีศาลผี ประจำหมู่บ้าน เจ้าบ้าน(ศาลหมู่บ้าน) มีวัด 2 วัด ทั้งวัดเก่าซึ่งอยู่ทางเหนือของหมู่บ้าน และวัดใหม่ ทางทิศใต้ มีตลาดและโรงเรียนเกาะตัวติดถนนหลักด้านทิศตะวันตก มีเหมืองฝายจากแม่น้ำสายหลัก ฝั้นน้ำเข้าสู่ไร่นาทั้งสองฟากถนน และมีสุสานอยู่ปลายสุดของหมู่บ้านทางทิศใต้

หมู่บ้านน่านี่ซุ่น

หมู่บ้านน่านี่ซุ่นเป็นหมู่บ้านใหม่กว่าต้าเต็งฮั่น มีอายุการสร้างประมาณ 150 ปี (ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล 2549:121) ลักษณะทางกายภาพตั้งอยู่บนพื้นที่ราบขนาดใหญ่ มีภูเขาโอบล้อมทั้งสี่ด้าน มีแม่น้ำมาวไหลผ่านทางทิศใต้ และมีถนนทางเข้าหลักของหมู่บ้านอยู่ทางทิศเหนือ มีวัดเป็นศูนย์กลาง ของหมู่บ้านอยู่ติดถนนสายหลัก กลุ่มเรือนในหมู่บ้านกระจายตัวรายรอบวัด และมีที่นาโอบล้อม หมู่บ้านไปจรดเนินเขาที่โอบล้อมหมู่บ้าน มีสุสานอยู่ท้ายหมู่บ้านทางทิศตะวันตก เนื่องจากที่นาโอบ ล้อมหมู่บ้านจากเนินเขาไปจรดถนนสายหลัก ทำให้น้ำจากเหมืองฝายแม่น้ำมาวสามารถผันสู่ไร่นาได้ สะดวกโดยไม่มีถนนกีดขวาง จากการที่มีภูเขาโอบล้อมทั้ง 4 ด้าน ทำให้สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน ร่มรื่น ภาพรวมของชุมชนกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างมาก

ภาพที่ 11: สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ลำเหมืองในหมู่บ้าน และพิธีพืชมรรรอบเรือนของหมู่บ้านไทใหญ่ เมืองมาว แคว้นไตคอง สาธารณะรัฐประชาชนจีน

ที่มา: สิงหนาท แสงสีหนาท

ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ในจีน

แต่เดิมเรือนของคนไทใหญ่ได้คงจะปลูกสร้างด้วยไม้ไผ่แทบทั้งหลัง พื้นเป็นฟากไม้ไผ่ ฝาเรือนเป็นไม้ไผ่ขัดแตะที่สานหนาและแข็งแรง หลังคามุงหญ้า เรือนปลูกบนเสายกพื้นสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม พื้นที่ใต้ถุนเรือนไม่นิยมใช้พักผ่อนนั่งเล่นแบบเรือนไทย แต่ใช้เลี้ยงสัตว์และเก็บอุปกรณ์การเกษตร และทำงานเกี่ยวกับการเกษตร

ตัวเรือนโดยรวมเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีบันไดขึ้นจากหน้าเรือนเข้าสู่ชานเล็กๆ ชั้นบนใต้ชายคาคลุม แล้วจึงเข้าสู่ตัวเรือนซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกหลังจากชานหน้าเป็นโถงใหญ่ที่แบ่งการใช้พื้นที่ 2 ฟาก ฟากหนึ่งเป็นที่รับแขก พักผ่อนและประดิษฐาน “เซ่งพะลา” อีกฟากหนึ่งกันเป็นส่วนนอน กันเป็นห้องๆ ด้วยไม้ไผ่หรือผ้าม่านปริมาณห้องตามขนาดเล็กละใหญ่ของครอบครัว ท้ายสุดของโถงและส่วนนอนเป็นครัวไฟ ในพื้นที่ครัวบางเรือนอาจมีบันไดเล็กๆ ออกสู่ภายนอกได้ แต่บางเรือนก็มีเพียงบันไดหน้าบ้านไต่เดียว

ปัจจุบันอิทธิพลของเรือนจีนเข้าครอบงำลักษณะการอยู่แบบดั้งเดิมที่ใช้พื้นที่เฉพาะบนเรือน มาเป็นปรับใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน และกันผนังเป็นเรือนสองชั้น วัสดุก่อสร้างมีการปรับเปลี่ยนทั้งโครงสร้างและวัสดุ มุงส่วนวัสดุนั่งชั้นล่างมีทั้งไม้ไผ่ขัดแตะ ไม้จริง และก่ออิฐแบบเรือนจีน หลังคาส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนเป็นมุงกระเบื้องแบบเรือนจีน

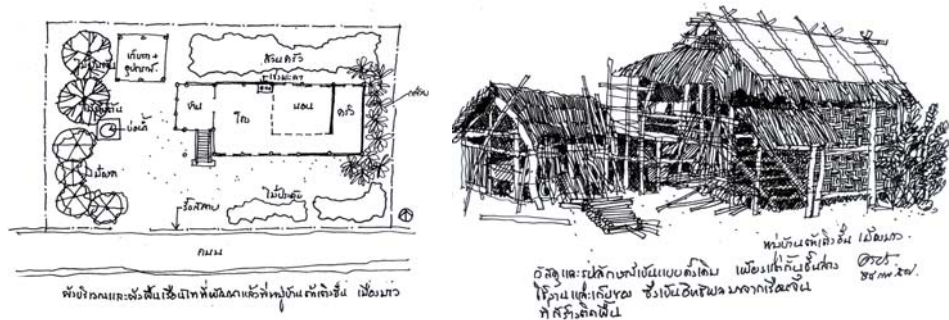
ในผังบริเวณเรือนพื้นที่ตรงหน้าบ้านใกล้ประตูทางเข้าใหญ่ของบ้านนิยมปลูกโรงเรือน 2 ชั้น ชั้นบนใช้เป็นยุ้งฉางและเก็บหญ้าแห้งพร้อมอุปกรณ์การเกษตร ชั้นล่างเก็บรถจักรยานยนต์และรถไถนา รวมทั้งเป็นคอกควายสำหรับบ้านที่ยังใช้ควายไถนา ปัจจุบันรถไถนาเข้ามามีบทบาทแทนควายเกือบทั้งหมด ทำให้ต้องมีที่เก็บอุปกรณ์การซ่อมแซมรถไถนาในส่วนของเรือนโรงข้างบ้านด้วย เรือนโรงแบบนี้หมู่บ้านไทใหญ่ในไทยใช้เป็นโรงพักวัวควายและเก็บอุปกรณ์การเกษตร เรียกว่า “สิ่ง” ระหว่างเรือนโรงที่เป็นคอกควายและยุ้งฉางจะเป็นลานบ้านหน้าเรือน ชาวบ้านมักใช้ลานนี้สำหรับการใช้สอยอเนกประสงค์ เช่น ตากเสื้อผ้า ตั่งโต๊ะในเวลาเพื่อนฝูงมากินข้าว เติรียมกับข้าว และทำงานอื่นๆ ประจำวัน เช่น หั่นหยวกกล้วยให้หมู ฆ่าผี เป็นต้น

คนไทใหญ่ในจีนไม่นิยมสร้างส้วมไว้ในบ้าน นิยมใช้ส้วมสาธารณะของหมู่บ้าน หรือส้วมที่สร้างง่ายๆ เหนือบ่อปลา (ยศ สันตสมบัติ 2546:65) บรรดาส้วมหลุมที่เป็นส้วมสาธารณะนี้เมื่อเวลาชาวบ้านถ่ายจนเต็ม จะมีชาวเขหรือชาวจีนมาตักอุจจาระไปสัปดาห์ละครั้งเพื่อไปทำปุ๋ยหมัก (ยศ สันตสมบัติ 2546:66)

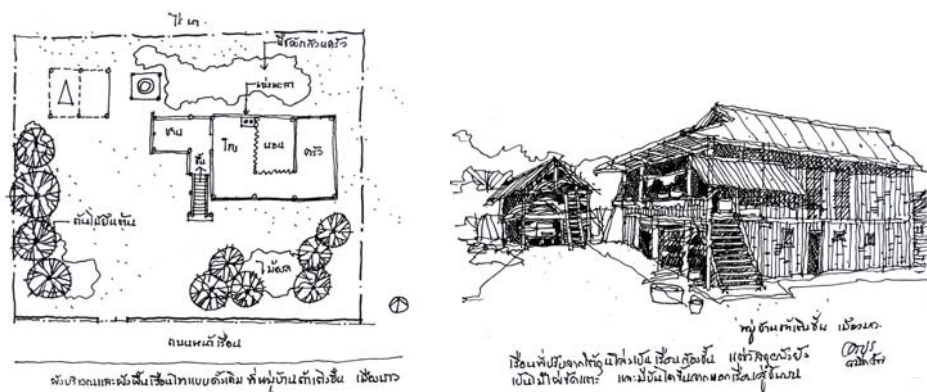
ส่วนในหมู่บ้านนำสี่ขุนโดนร่มเงาของสถาปัตยกรรมจีนทอดทับตบบังจนหมดสิ้น ไม่มีเรือนแบบดั้งเดิมหลงเหลือ กลุ่มเรือนพักอาศัยมีขนาดเล็กและเกาะตามถนนสายรองในหมู่บ้าน ตัวเรือนเป็นเรือนชั้นเดียวและมีรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมจีน แต่ละครัวเรือนใช้รั้วแบบกำแพงทึบตันสูงประมาณ 2.0-2.50 เมตรล้อม สร้างด้วยดินหรืออิฐบล็อกเป็นส่วนใหญ่ เรือนพักอาศัยทั่วทั้งหมู่บ้านเปลี่ยนเป็นแบบจีนลักษณะเดียวกับไทใหญ่ในเมืองขอนแก่น (ยศ สันตสมบัติ 2546:62) ซึ่งเป็นแบบเรือนในกำแพงตันในที่เปิดโล่งส่วนกลาง ตัวอาคารหลักเป็น 1-2 ชั้น ไม่มีใต้ถุน ส่วนใหญ่แบ่งเป็น 3 ห้องเสา ช่วงกลางใช้เป็นทางเข้าหลักและโถงรับแขก และแยกซ้ายขวาเป็นส่วนนอนและครัว ในกำแพงที่

ล้อมเรือนและที่ว่างส่วนกลางมีอยู่ข้าว คอกสัตว์ และที่เก็บฟืนปริมาณมากเพื่อใช้ตลอดปี ส่วนใหญ่ยังข้าวและคอกสัตว์รวมทั้งที่เก็บฟืนมักอยู่ด้านหน้าติดถนน ส่วนตัวเรือนหลักอยู่ภายในหลังลานกลางบ้าน รูปทรงเรือนเป็นแบบสถาปัตยกรรมจีน คือหลังคาจั่ว ความเอียงลาดชันต่ำ สันหลังคาโค้งงอนและมุงกระเบื้องจีน

เมื่อพิจารณาลักษณะของเรือนไทใหญ่ในได้คงจะพบว่า ไทใหญ่เหนือในพื้นที่เมืองซอน (ลูซี) เปลี่ยนแปลงไปตามเรือนจีนเกือบสิ้นเชิง แต่เรือนไทใหญ่เมืองมว โดยเฉพาะในหมู่บ้านต้าเต็งฮั่นที่อายุการตั้งถิ่นฐานประมาณ 300 ปี (ซัยสิทธิ์ ตำนกิตติกุล 2549:130) นั้นยังมีเค้าของเรือนไทใหญ่แบบดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ แม้บางหลังจะกันชั้นล่างใช้งานแบบเรือนจีน และแม้จะมีเรือนสมัยใหม่ที่ใช้วัสดุใหม่แทบทั้งหลัง แต่เค้าโครงร่าง รูปทรง และโดยเฉพาะผังพื้นเรือนชั้นบนยังคงเค้าโครงของเรือนดั้งเดิมให้เห็นได้ชัด แต่ในหมู่บ้านนำสี่ขุนนั้นถูกกลายกลืนโดยเรือนจีน เช่นเดียวกับเรือนไทใหญ่ในเมืองซอน ไม่มีเค้าของเรือนไทใหญ่หลงเหลืออยู่

ภาพที่ 12: ผังบริเวณ ผังพื้นและรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่แบบดั้งเดิม หมู่บ้านต้าเต็งฮั่น เมืองมว แคว้นไตคอง สาธารณรัฐประชาชนจีน

ภาพที่ 13: ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ ที่มีการใช้ชั้นล่าง หมู่บ้านต้าเต็งฮั่น เมืองมว แคว้นไตคอง สาธารณรัฐประชาชนจีน

34 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพที่ 14: อิทธิพลของเรือนจีนต่อเรือนไทใหญ่ในหมู่บ้านน้ำสีซุน เมืองม่าว แคว้นไคคัง สาธารณรัฐประชาชนจีน
ที่มา: ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล

ภาพที่ 15: การใช้งานของชนหน้าเรือน โถงภายในเรือน และช่องพะลา ของเรือนไทใหญ่ เมืองม่าว แคว้นไคคัง สาธารณรัฐประชาชนจีน

7. ไทยไทในอินเดีย

รัฐอัสสัมในอินเดียเป็นแหล่งที่ตั้งของไทใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองมาวมา 600 ปีแล้ว และยังคงอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมอินเดียที่ครอบคลุมรูปลักษณะของหมู่บ้านและเรือนอย่างมากมาย รัฐอัสสัมเป็นรัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออยู่ทางอีสานของอินเดียติดกับชายแดนประเทศ เมียนมาร์ บังกลาเทศ จีนตอนใต้ และภูฏาน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของรัฐอัสสัมตั้งอยู่บริเวณ ลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร หรือที่ชาวไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียเรียกว่า “น้ำดาวผี” (บุญยสฤษฎ์ อเนก สุข: 2554) รัฐอัสสัมมีลักษณะภูมิอากาศคล้ายคลึงกับประเทศในแถบอุษาคเนย์ตอนบน ตั้งอยู่ในเขต ลมมรสุมซึ่งทำให้พื้นที่มีปริมาณฝนและความชื้นสูง สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศดังกล่าวทำให้ พื้นที่เหมาะกับการทำเกษตรกรรมแทบทุกประเภท โดยเฉพาะการปลูกข้าวและข้าว รัฐอัสสัมเป็น แหล่งผลิตชาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก

สำหรับการปลูกข้าวชาวไทอาหมยังนิยมปลูกข้าวเหนียวเพื่อนำมาทำอาหารคาวหวานต่างๆ แม้ปัจจุบันวัฒนธรรมอินเดียจะรุกไล่ชาวไทอาหมเข้ามาทุกทีๆ แม้กระทั่งอาหารแต่ชาวไทอาหมไม่นิยม บริโภคอาหารอินเดียนัก ยังนิยมรับประทานอาหารท้องถิ่นซึ่งมีข้าวเป็นส่วนประกอบ และยังนิยมรับประทานหมู ปลา ซึ่งวัฒนธรรมอินเดียไม่นิยม

นอกจากข้าวและชาแล้ว ชาวไทอาหมยังมีผลิตผลเฉพาะถิ่นที่เลื่องชื่ออีกชนิดหนึ่งคือผ้าไหมมูกา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มของชาวไทอาหมโดยเฉพาะ ผ้าไหมมูกาเป็นชื่อเรียกมาจากตัวหนอนไหมมูกาซึ่งนำมาผลิตผ้าไหม ดังนั้นการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหมมูกาเป็นการเกษตรที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งนอกจากการปลูกข้าวและชา

ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณะของเรือนไทอาหม (ไทใหญ่ในอินเดีย) ที่เมืองคิระสาคร

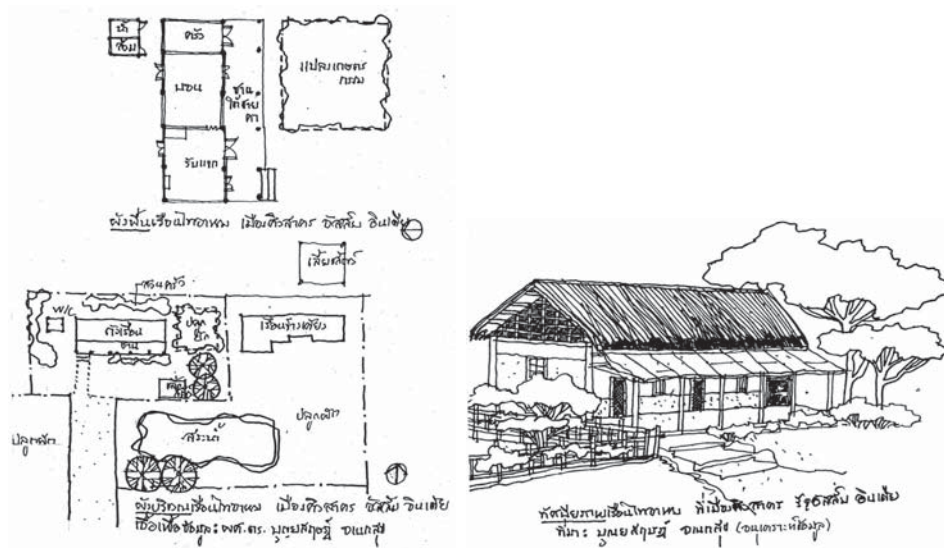
สภาพบ้านเรือนของชาวไทอาหมทั่วไปมักสร้างขึ้นด้วยติดพื้น โดยฝาเรือนสร้างจากดินที่หุ้มโครงไม้ไผ่อยู่ตรงกลาง และปาดดินทั้งสองข้างของโครงไม้ไผ่ให้ความหนาประมาณ 20-25 เซนติเมตร ซึ่งนับเป็นวัสดุหนึ่งที่สามารถกันความร้อนหนาวของอากาศได้เป็นอย่างดี ลักษณะผนังเรือนดังกล่าวเป็นลักษณะเดียวกับเรือนชาวจีนฮ่อในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเรือนชาวจีนอินเดียและเนปาล พื้นเรือนทำจากดินทุบแน่นทับด้วยดินเหลวที่ราดทับข้างบนและปล่อยให้ดินหมาดแล้วขัดมัน ทำให้พื้นดินสามารถกันความชื้นจากพื้นดินขึ้นมาได้อย่างดี หลังคามุงด้วยหญ้าหรือใบไม้ เรือนใหม่จะมุงกระเบื้องแบบกระเบื้องลอนคู่

การใช้สอยในตัวเรือนประกอบด้วย ขานหน้าเรือนใต้หลังคาคลุมที่ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ก่อนเข้าตัวเรือน ขานนี้ยาวตลอดความยาวของเรือน ตัวเรือนและขานจะยกพื้นจากพื้นดินโดยรอบ 60-80 ซม. มีบันไดขึ้นจากพื้นนอกเรือนเข้าสู่ขานและเข้าสู่ห้องรับแขกต่อเนื่องจากห้องนอนและครัว สำหรับครัวจะมีประตูอีกประตูหนึ่งเข้าจากขาน ห้องน้ำ-ส้วมจะอยู่แยกออกจากตัวเรือน เรือนชาวไทอาหมมีหน้าต่างค่อนข้างน้อยเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศ รูปทรงของเรือนเรียบง่ายและก่อสร้างง่าย ส่วนใหญ่เป็นเรือนทรงสี่เหลี่ยม หลังคาจั่ว มีช่องระบายอากาศที่จั่ว

ในผังบริเวณเรือนซึ่งแต่ละหลังมีไม่มากนัก มักกันด้วยรั้วไม้ไผ่สานเตี้ยๆ ระหว่างเรือน องค์ประกอบในผังบริเวณประกอบด้วย เรือนใหญ่ น้ำส้วม และคอกเลี้ยงสัตว์และเก็บอุปกรณ์การเกษตร ถ้าเรือนมีบริเวณกว้างขวางจะปลูกพืชผักสวนครัว หรือขุดบ่อน้ำเพื่อใช้รดน้ำพืชผักสวนครัว และไม้ผล ไม้ยืนต้นที่ปลูกในบริเวณ

เรือนไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียเท่าที่ได้เสนอข้อมูลรายละเอียดมาไม่มาก เนื่องจากมิได้ออกภาคสนามด้วยตนเอง อาศัยข้อมูลหัตถ์ภูมิมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีที่เกี่ยวเนื่องกับเรือนน้อยมาก ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และข้อมูลเรือนในอุษาคเนย์ ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี โดยพยายามถอดความจากคำอธิบายด้วยวาจาของอาจารย์บุญยสฤษฎ์ ให้เป็นผังพื้นและรูปลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับภาพถ่ายของผู้ช่วยศาสตราจารย์ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี ดังภาพในภาพที่ 16 ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าเรือนไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียนี้ถูกวัฒนธรรมอินเดียครอบงำจนไม่เห็นเค้าโครงของเรือนไทใหญ่ดั้งเดิมเลยแม้แต่น้อย แม้แต่รูปลักษณะของผังพื้นและเชิงพะลา ซึ่งปรากฏในเรือนไทใหญ่แหล่งอื่นๆ ก็ไม่มีปรากฏในเรือนไทอาหม เหลือแต่ความเป็นไทเฉพาะด้านอาหาร การทอผ้าไหมมูกา และความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การเรียกขวัญ แม่ต้าแม่ผี และคำบอกเล่าจากตำนาน กับการพยายามในการจะฟื้นฟูภาษาดั้งเดิมเท่านั้น (บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข: มปป.)

จากการศึกษารูปลักษณ์ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ในไทย เมียนมาร์ จีน และอินเดีย ทำให้ได้คำตอบของคำถามที่ค้างคาใจมาแต่เริ่มความสนใจในการศึกษาที่ค่อนข้างชัดเจน

ภาพที่ 16: ผังบริเวณ ผังพื้น และรูปลักษณ์เรือนไทอาหม (ไทใหญ่ในอินเดีย) ที่เมืองศิวะสาคร รัฐอัสสัม อินเดีย

ที่มาของข้อมูล: บุญยสฤงฆ์ อเนกสุข คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

8. เรือนไทใหญ่ที่ 4 แหล่งที่ตั้งมีความเหมือนและความต่างเพียงไรหรือไม่

การศึกษาเรื่องราวของเรือนพื้นถิ่นจำเป็นต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเรือนและสภาพแวดล้อมเป็นประเด็นแรก สภาพแวดล้อมในที่นี้รวมความทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ ถึง 28 องศาเหนือ ทำให้ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศมีความแตกต่างกันค่อนข้างน้อย ทุกแหล่งที่ตั้งยังเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังนั้นหากพิจารณารูปลักษณ์ ผังพื้น รูปทรง และวัสดุก่อสร้าง จะพบว่าเรือนไทใหญ่ในไทย เมียนมาร์ และจีน ยังคงมีลักษณะร่วมกันค่อนข้างสูง คือยังเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง โดยเฉพาะลักษณะผังพื้นชั้นบนซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการใช้งาน มีระบบการเข้าถึง และระบบการใช้งานในชีวิตประจำวันในลักษณะเดียวกัน แม้ว่าไทใหญ่ในจีนจะเริ่มปรับใช้พื้นที่ชั้นล่างกันเป็นห้องทำให้อายุเป็นเรือนสองชั้น แต่กรอบของผังพื้นและการใช้งานยังคงเป็นระบบเดียวกัน

ทั้ง 3 แหล่งที่ตั้ง คือ ไทย เมียนมาร์ และ จีน มีรูปทรงหลังคาแบบจั่วปั้นหยาเป็นลักษณะร่วม วัสดุก่อสร้างโดยรวมยังเป็นโครงสร้างไม้ หลังคามุงใบไม้ กระเบื้อง และแป้นเกล็ด จัดได้ว่าเรือนไทใหญ่ในไทย เมียนมาร์ และ จีน ยังคงมีลักษณะร่วมสูง แต่เมื่อพิจารณาเรือนไทอาหม (ไทใหญ่ในอินเดีย) พบว่าแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะไม่พบเรือนยกพื้นใต้ถุนสูง พบแต่เรือนชั้นเดียวผนังดินดิบฉาบโครงไม้ไผ่แบบเรือนของอินเดียและเนปาล การพิจารณาผังพื้นที่ไม่มีเค้าโครงแบบอีก 3 แหล่งที่ตั้ง เพราะในท้องไม่มีเชิงพะลาที่แสดงถึงการนับถือพุทธศาสนาในเรือนเหมือนกับไทใหญ่ในอีก 3 แหล่งที่ตั้ง

9. กระแสวัฒนธรรมหลักของแต่ละพื้นที่จะทอดเงาครอบคลุมเรือนไทใหญ่และวิถีชีวิตในแต่ละพื้นที่ในลักษณะใดบ้าง อัตลักษณ์ดั้งเดิมของเรือนไทใหญ่ยังคงหลงเหลือเพียงใด

กระแสวัฒนธรรมหลักของไทใหญ่ในไทยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ วัฒนธรรมไทยวน ไทเขิน ของไทใหญ่ในเชียงตุง คือ ไทเขิน ของไทใหญ่ในเมืองมว ไคคง คือ จีน และของไทอาหมในรัฐอัสสัม คือ อินเดีย ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากรูปลักษณ์ของเรือนไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่ว่าได้รับการครอบงำจากวัฒนธรรมหลักมากน้อยเพียงไร สำหรับเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน เชียงตุง และเมืองมว ซึ่งมีรูปลักษณ์ของผังพื้นที่อยู่ในระบบเดียวกัน เราสามารถพิจารณาการถูกครอบงำจากวัฒนธรรมหลักของแต่ละพื้นที่ได้จากรูปทรงของเรือนโดยเฉพาะทรงหลังคา ใน 3 แหล่งที่ตั้งนี้หากเราพิจารณาลักษณะร่วมของทรงหลังคาส่วนใหญ่ คือ จั่วปั้นหยา แต่เรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนยังปรากฏเรือนจั่วแบบจั่วเดียว และจั่วแฝดแบบเรือนกาแลของไทยวน ไทเขิน สล้าไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนมีอิสระในการสร้างสรรค์ค่อนข้างสูง เราสามารถเห็นเรือนจั่วหรือจั่วปั้นหยาที่ทิ้งชายคาคลุมพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมของผังพื้นที่ออกไปได้รอบด้าน ทำให้มวลของหลังคาออกมาซับซ้อน อิทธิพลของเรือนไทยวนและไทเขินในเชียงใหม่ เชียงราย ส่งผลต่อเรือนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนค่อนข้างมาก สำหรับเรือนไทใหญ่ในเชียงตุง ทั้งรูปลักษณ์และผังพื้นที่อยู่ในระบบเดียวกันกับเรือนไทเขินในเชียงตุง แต่บางครั้งหลังคาจั่วปั้นหยาของไทใหญ่ไม่ได้จำกัดเฉพาะในกรอบสี่เหลี่ยมของผังพื้นที่ แต่คลุมพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมของผังพื้นที่ ทำให้เห็นหลังคาจั่วปั้นหยาแบบต่อหักมุมแบบรูปตัวแอลเพิ่มเติมจากจั่วปั้นหยาแบบเรียบง่าย ไทใหญ่และไทเขินในเชียงตุงต่างให้อิทธิพลของเรือนซึ่งกันและกัน บางครั้งจำแนกยากกว่าเรือนไหนเป็นไทใหญ่ เรือนไหนเป็นไทเขิน เพราะถ้านั้นเชิงพะลาในเดินเป็นหลัก ปรากฏว่าทั้งไทใหญ่ ไทเขิน ก็มีเชิงพะลาเหมือนกัน ส่วนไทใหญ่ในจีนเรือนหลังคาจั่วปั้นหยาก็จริงแต่ได้รับอิทธิพลเรือนจีนครอบงำอย่างมาก โดยเฉพาะความเอียงลาดซึ่งบ่งบอกเอกลักษณ์ของเรือนไทใหญ่ในจีนมีความเอียงลาดหลังคาต่ำใกล้เคียงกับหลังคาของเรือนจีน พร้อมกับมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานและกันใต้ถุนเรือนทำให้เรือนกลายเป็นเรือนสองชั้นแทนที่จะเป็นเรือนใต้ถุนสูง ซึ่งเลียนแบบการใช้งานเรือนจีนในละแวกเดียวกัน เรือนใต้ถุนสูงในเมืองมวหลงเหลือให้เห็นน้อยมาก ส่วนใหญ่กั้นชั้นล่างที่ปิดตันเพื่อเก็บของและพักผ่อน แต่อย่างไรก็ตามแม้รูปทรงเรือนจะทับต้นด้านล่าง แต่เมื่อพิจารณารูปลักษณ์โดยรวมตลอดจนการเข้าถึงชั้นบนเป็นทางหลัก ก็ยังแสดงเค้าโครงของเรือนไทใหญ่ที่ต่างไปจากเรือนจีน

แต่สำหรับเรือนไทอาหมในรัฐอัสสัมที่เมืองคิระสาคร ไม่มีรูปลักษณะของเรือนไทใหญ่ แบบเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูงหลังเหลื่ออยู่ ลักษณะการอยู่แบบวัฒนธรรมฮินดูของอินเดียทอดเงาครอบคลุมเรือนไทใหญ่ในอินเดียอย่างมีมิติ ทั้งผังพื้น รูปทรง วัสดุ กลายเป็นเรือนหลังคาจั่วชั้นเดียว ผังดินดิบและไม้ไผ่ไม่มีเค้าเรือนไทใหญ่แบบดั้งเดิมเลย แต่สำหรับคนไทกลุ่มอื่นในอัสสัมที่ไม่ใช่ไทอาหม อาทิ ไทผ่าเก และไทคำตี้ ยังพอเห็นเรือนไม้ยกพื้นสูงหลังเหลื่ออยู่บ้าง

หากพิจารณาการคงอยู่ของอัตลักษณ์เรือนไทใหญ่ดั้งเดิมภายใต้วัฒนธรรมหลักกลุ่มต่างๆ ของทั้ง 4 แหล่งที่ตั้ง จะพบว่าเรือนไทใหญ่ในไทยและเมียนมาร์ ยังมีอัตลักษณ์ของเรือนไทใหญ่ดั้งเดิมอยู่เกือบเต็มเปี่ยม เพราะเรือนของไทยวนและไทจีน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักมีลักษณะร่วมกับเรือนไทใหญ่ แต่พอถึงเรือนไทใหญ่ในจีน เค้าโครงแบบดั้งเดิมยังคงหลงเหลืออยู่ประมาณ 70 % แต่ไทอาหมหรือไทใหญ่ในอินเดียไม่มีเค้าของเรือนดั้งเดิมหลงเหลืออยู่เลย

9. บรรณานุกรม

- เจีย แยนจง (ยรรยง จิระนคร). “แคว้นใต้คง ถิ่นไทยเหนือในยูนนาน” คนไทใต้คง ไทใหญ่ ในยูนนาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล และ สิงหนาท แสงสีหนาท. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.
- ดาว เชิงหวา. “ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับไทใหญ่.” คนไทใต้คง ไทใหญ่ในยูนนาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- บรรจบ พันธุมธา. กาเลหมานโดในรัฐชาน. กรุงเทพฯ: ประกายพริก, 2526.
- บุญยสฤษฎ์ อนนกุลสุข. ความเป็นไทยของชาวอาหม: เรื่องเล่าจากอินเดียอีสาน. รายงานวิจัยเสนอต่อ คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสภาวิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (ICSSR), มปป. มปป.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. “คนไทใต้คง: ไทกินข้าวเจ้า.” คนไทใต้คง ไทใหญ่ ในยูนนาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ยศ สันตสมบัติ. หลักช้าง. กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2543.
- รณ เลิศเลื่อมใส. จักรวาลทัศน์ ฟ้า-ขวัญ-เมือง คัมภีร์โบราณไทอาหม. กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2544.
- ระวีวรรณ โอหารรัตน์มณี. รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.
- เรณี วิชาศิลป์. พงศาวดารไทอาหม. กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539.
- อรศิริ ปาณินท์. สถาปัตยกรรมใด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประชาชน, 2539.
- อรศิริ ปาณินท์. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. ภูมิปัญญาพัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนไทจีนเชียงใหม่เชียงใหม่. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2549.
- อิสรัช บุรณะอรุณ, ฐาปกรณ์ เครือระยา. “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และพุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทใหญ่แห่งหุบเขาแม่ฮ่องสอน: ศักยภาพต่อการเสนอขึ้นสู่บัญชีรายชื่อชั่วคราวเพื่อขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม”. ใน วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม. ฉบับที่ 27 ประจำปีการศึกษา 2555. หน้า 143-168.

The Dynamic of Tai Yai Vernacular Houses in Southeast Asia: Thailand, Myanmar, China and India

Ornsiri Panin, Professor Emeritus

Faculty of Architecture, Kasetsart University

Abstract

This research paper emphasized on the comparative study of the Tai Yai vernacular houses in Southeast Asia, in the vicinity of the latitude 18. N to 28. N. The case studies contained the Tai yai vernacular house in Maehongson Thailand, Kengtung, Myanmar, Muang Mao Dehong, Republic of China and Siwasakorn, Assam India. Thus of find the similarity and difference of the Tai yai vernacular houses. The study found that the major culture of Tai yuan and Tai Kern in Thailand and Myanmar do not play a great role to the change of Tai yai vernacular houses. The appearance is still the timber house with timber structure buit on stilts. The rectangular floor plan with “*Buddha Shelf*” and sleeping area which ended with the kitchen space respectively. Covered with the hipped-gable roof form. The Tai Yai vernacular houses in Muang Mao, Dehong, The Republic of China were overshadowed with major Chinese culture. More degree of change than the Tai Yai in Thailand and Myanmar. Even if the floor plan and overall house form still contained the old appearance of the timber house built on stilts and also contained rectangular floor plan with the same approach us the Tai Yai in Thailand and Myanmar, also have “*Buddha Shelf*” in the common room, but lots of houses changed it’s appearance by building up the ground floor to use as two stories house instead of house built on stilts. The degree of the hipped gable roof transform from high to low angle which was quite similar to the Chinese house. Lastly the Tai Ahom or Tai Yai in India which was located in the Hindu Culture, have absolutely transformed to the Hindu house with one story rectangular floor plan with side verandah covered with simple gable roof. The entrance of the house approach from the side verandah to the common room and bedroom, no “*Buddha shelf*” the house wall were mudded-wall with the insertion of bamboo structure. The old Tai Yai vernacular house appearance didn’t exist at all.

In comparison with 4 case studies in Thailand, Myanmar China and India. The remaining of Tai Yai vernacular houses appearance exist on Thailand and Myanmar, Less in Dehong, Republic of China and none in Assam, India.

